

Izbori u Srbiji 2022. godine i sukob u Ukrajini

- Stavovi izbornih aktera u onlajn portalima i na Fejsbuku -

Beograd, jun 2022. godine

Sadržaj

Uvod i kontekst	4
Sažetak	5
Narativi	8
Analiza onlajn portala.....	9
Sentimenti prema međunarodnim akterima - portalni.....	12
Izborna kampanja na Fejsbuku u kontekstu ukrajinske krize	16
Sentimenti prema međunarodnim akterima – FB.....	18
Zaključak.....	22

Lista korišćenih akronima

EU – Evropska unija

FB - Fejsbuk

NATO – Organizacija severnoatlantskog ugovora

POKS – Pokret obnove Kraljevine Srbije

PSG – Pokret slobodnih građana

SAD – Sjedinjene Američke Države

SNS – Srpska napredna stranka

SPO – Srpski pokret obnove

SPS – Socijalistička partija Srbije

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija

SRS – Srpska radikalna stranka

US – Ujedinjena Srbija

ZZV - Zajedno za Vojvodinu

Uvod i kontekst

Politička scena u Srbiji je već decenijama podeljena po pitanju spoljnopolitičke orijentacije – kolokvijalno, stranke su se po tom osnovu delile na „proevropske“ i „proruske“. Dok prve vide ulazak Srbije u EU kao strateški i prioritetni spoljnopolitički cilj, druge smatraju da je Rusija prirodni i istorijski saveznik Srbije, te da treba odustati od evrointegracija. Još od 2000. godine, proevropski kurs se konsolidovao u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, uz održavanje dobrih odnosa sa Rusijom i Kinom – što se nešto kasnije nazvalo politikom četiri stuba koju je promovisao tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić.¹ Čini se da je promovisanje Rusije i (sve više) Kine kao partnera uzelo još više zamaha sa Srpskom naprednom strankom (SNS) kao stožernom strankom vlasti, koja je u međuvremenu narasla na stotine hiljada članova i više manjih partnera sa različitim spoljnopolitičkim stavovima. Treba imati u vidu da je SNS nastao odvajanjem od desničarske Srpske radikalne stranke (SRS), te da značajan segment stanovništva neguje proruske stavove, odnosno nepoverenje prema Zapadu uopšteno.² Sa druge strane, stranke bivše vlasti i njene naslednice, kao i neke nove snage jasno su se profilisale kao proevrposke, dok je značajan (desni) deo spektra zastupao proruske pozicije. Spoljnopolitička orijentacija je samo jedna od mnogih podela na političkoj sceni uoči redovnih predsedničkih i beogradskih i vanrednih parlamentarnih izbora koji su bili zakazani za 3. april 2022. godine.

Izborna kampanja je započeta u okolnostima „usijanja“ ukrajinske krize. Situacija se dodatno zakomplikovala 24. februara – dana kada je Rusija pokrenula vojnu invaziju na Ukrajinu. Dok je desnica imala jasnou prorusku agendu, proevropska opozicija i naročito vlast našli su se u nezgodnoj situaciji – da se postave na način na koji, sa jedne strane, ne bi isprovocirali svoje potencijalne glasače, a koji bi, sa druge strane bio principijelan, kako naposletku ne bi ni ugrozili strateške interese Srbije koja se u spoljnoj politici, kako je rečeno, oslanjala na četiri stuba ili popularno rečeno „dve stolice“ – Zapad i Istok.

Ovaj izveštaj se sastoji od dve analize – **analyze medijskog sadržaja**, tačnije stavova izbornih aktera prisutnih u onlajn portalima o ukrajinskom sukobu i širih međunarodnih odnosa i **analyze fejsbuk**

¹ Prioritet su imale evrointegracije, ali uz održavanje odnosa i sa SAD, Rusijom i Kinom. Intervju sa (tadašnjim) predsednikom Borisom Tadićem o spoljnoj politici: „Ulazak u EU naš osnovni cilj“, Politika, 29.8.2009.

² Istraživanje koje je sproveo CeSID kroz projekat „Razumevanje uzroka, kreiranje budućnosti: inicijativa za izgradnju otpornosti na dezinformacije“ uz podršku Međunarodnog republikanskog instituta (IRI) u proleće 2021. godine pokazalo je izrazito prorusko, ali i rastuće prokinesko raspoloženje javnog mnjenja, ali i medija, posebno u kontekstu pandemije.

Videti: CeSID, „Percepcija građana o položaju Srbije u međunarodnim odnosima“, maj 2021. i „Analiza medijskog sadržaja“, jun 2021.

stranica stranaka, pokreta i lidera o istim temama.³ **Period koji je analiziran su dve nedelje** – od 22. do 28. februara, nedelja kada je započeta invazija Rusije i od 25. do 31. marta, što je poslednja nedelja izborne kampanje. Pored nalaza obe analize, izveštaj se sastoji i od **prikaza ključnih narativa o različitim međunarodnim akterima**, koji su bili prisutni tokom kampanje.

Sažetak

Analizom medijskog sadržaja, odnosno 8 odabralih portala došlo se do sledećih važnih nalaza:

- U sadržaju koji je bio predmet analize neki portalni su više od drugih davali prostor izbornim akterima kada su u pitanju stavovi povodom sukoba u Ukrajini i posledicama krize po Srbiju – tu prednjači **portal Danas**;
- U **dve trećine analiziranog sadržaja zastupljeni akteri liste Zajedno možemo sve** – koalicije okupljene oko SNS;
- Portali Danas, N1, Blic i donekle RTS imali su nešto raznovrsniju zastupljenost različitih aktera; ostali mediji su gotovo isključivo davali prostor SNS i SPS;
- **Najzastupljenija tema u analiziranim tekstovima – sukob Rusije i Ukrajine**, a potom spolja politika Srbije i njeno međunarodno pozicioniranje u novonastaloj situaciji. Tema sa kojom je takođe situacija u Ukrajini povezivana u značajnijoj meri je i Kosovo;
- Od relevantnih međunarodnih aktera, **najveći broj tekstova vezan je za Rusiju – oko polovine tekstova ima neutralan sentiment, čak 38% je pozitivnog sentimenta prema ovom akteru**. Pozitivne sentimenti posebno su zastupljeni kod SRS i Zavetnika. Negativni sentimenti su prisutni kod tekstova u kojima se navode stavovi liste Ajmo ljudi, Moramo i US;
- **Najveći broj tekstova u kojima je centralni akter Ukrayini ima neutralan kontekst**, a po 12% pozitivan i negativan. Pozitivne sentimente prema Ukrayini u kontekstu sukoba iznosili su predstavnici Moramo, Ajmo ljudi i US. Negativne su podsticali Miša Vacić, SRS i u manjoj meri SNS;
- **Za međunarodni akter NATO predominantni sentiment je negativni** – najčešće spominjan u kontekstu bombardovanja SRJ 1999. godine i situacije sa Kosovom;
- **Kada je centralni akter EU sentimenti su podeljeni** - najviše je neutralnih, ali uz visok deo negativnih, dok je jedna petina pozitivna (u tekstovima koji se vezuju za izjave predstavnika liste Ajmo ljudi, Moramo, US). Negativne sentimente prema EU promovišu Zavetnici, Suverenisti, Dveri, NADA i SRS, ali i SPS;

³ Onlajn portali su analizirani preko Pulsar platforme za monitoring medija i društvenih mreža, dok je sadržaj sa Fejsbuka izvučen putem CrowdTangle. Ove alate i podatke je CeSID-u učinio dostupnim Međunarodni republikanski institut (IRI) kroz svoj Beacon projekat.

- Dominantni sentiment prema Sjedinjenim Američkim Državama i Zapadu generalno, je negativan;
- Oko trećine relevantnih tekstova imalo je za temu i pitanje uvođenja sankcija Rusiji od strane Srbije – u analiziranom periodu niko od relevantnih aktera nije eksplicitno iznosio stav da Srbija mora uvesti sankcije Rusiji;
- Sankcije su najčešće pominjane u tekstovima koji imaju antizapadni i proruski sentiment. U ovakvim tekstovima su izborni akteri izražavali protivljenje sankcijama.

Analiza izborne kampanje na Fejsbuku u kontekstu ukrajinske krize, a takođe za isti posmatrani period (poslednje nedelje februara i marta), pružila je sledeće važne nalaze:

- Dominantna tema u objavama ticala se spoljne politike, tj. načina kako bi Srbija trebala da se postavi u odnosu prema različitim međunarodnim akterima;
- Izborna lista koja se na Fejsbuku najviše bavila ukrajinskim sukobom i širim međunarodnim okolnostima jesu Suverenisti.
- U nešto preko četvrtine objava na Fejsbuku pomenuta je tema sankcija. Sve pomenute objave, uz izuzetak dve vezane za SPO, protive se uvođenju sankcija Rusiji. Najčešće su se ovom temom bavili Zavetnici, ali i Suverenisti, Dveri, NADA i SPS, a kroz jednu objavu i SRS;
- Većina objava koje pominju Rusiju ima pozitivan sentiment. Proruski sentiment je bio zastupljen na stranicama koalicije NADA, Zavetnika, Dveri, SRS, Suverenista i SPS. Antiruski sentiment je posebno bio zastupljen kod stranica vezanih za SPO ali i kod ZZV i jedna objava na stranici PSG, koji je deo US;
- Sentimenti prema Ukrajini su dominantno neutralni. Objave koje osuđuju agresiju i upućuju podršku Ukrajini, našle su se na stranicama liste US, Moramo, Ajmo ljudi i SPO. Jedina objava koja sadrži antiukrajinski sentiment je na stranici Živim za Srbiju (lista Suverenisti);
- Čak 72% objava na Fejsbuku u kojima je centralni međunarodni akter EU ima negativan sentiment. U tome se ističu objave lista Suverenisti, Zavetnici, SRS i Dveri;
- Negativni sentimenti dominiraju i prema SAD (6 od 11 objava), i to na stranicama lista NADA i Suverenisti;
- Sentimenti vezani za NATO su predominantno negativni i prisutni pre svega na stranicama SPS, Suverenista, NADA, Zavetnika ali i SNS i Ajmo ljudi. Referenca na Zapad je bila prisutna isključivo uz negativni predznak (NADA, Suverenisti i Dveri);
- Od 10 objava sa najvećim brojem interakcija na Fejsbuku, čak 6 pripada stranicama vezanim za listu SNS – Aleksandar Vučić, Srpska napredna stranka i Vuk Drašković;
- Ključni narativ koji se izdvojio prema Rusiji u kontekstu sukoba jeste to da je ona zaštitnik srpskih interesa, posebno oko Kosova, te da joj se u datim okolnostima ne treba zamerati;

-
- Kada je reč o **Ukrajini**, sentimenti su predominantno neutralni uz tek poneki narativ koji je pro ili antiukrajinski;
 - Najprisutniji narativ prema akterima kao što su **NATO, Zapad i Evropska unija** odnosi se na „**stalne pritiske** da Srbija usaglasi svoju spoljnu politiku“, odnosno na pritiske da mora uvesti sankcije.

Narativi

U nastavku se mogu pronaći različiti narativi primećeni tokom analize, a koji su podržavani i šireni od strane jednog ili (češće) više političkih aktera kroz medije i društvene mreže. U zagradama su navođeni konkretni akteri koji su zastupali prisutne, ali manje zastupljene narative.

RUSIJA

Pozitivni sentimenti

- Rusija je garant srpskih interesa u regionu, posebno kada je u pitanju Kosovo, ne treba joj se zamerati;
- Srbija ne treba da učestvuje u bratobilačkom ratu, oba naroda bliska i „mešanje“ Srbije nije poželjno;
- Dobri odnosi sa Rusijom neophodni su iz ekonomskih i energetskih razloga;
- Potreban što bliži savez sa Rusijom (SRS, Vacić).

Negativni sentimenti

- Rusija izvršila agresiju i prekršila međunarodno pravo;
- Rusija kao autoritarna zemlja pod diktatorom Putinom (ZZV, SPO).

UKRAJINA

Pozitivni sentimenti

- Ukrajina žrtva ruske agresije, teritorijalni integritet se ne sme dovoditi u pitanje;
- Neophodna je solidarnost sa ukrajinskim narodom i saosećanje za patnju civila i razaranje.

Negativni sentimenti

- Licemerje Ukrajine jer nije dovoljno jasno osudila bombardovanje SRJ od strane NATO 1999;
- Majdan kao sinonim za instaliranje marionetske vlade (Vulin - SNS);
- Upitna istorijska utemeljenost nacije (Živim za Srbiju - Suverenisti).

ZAPAD (EU, SAD, NATO)

Pozitivni sentimenti

- Srbiji mesto u EU;
- SAD i EU pružaju pomoć Srbiji.

Negativni sentimenti

- Zapad nedosledan kada se poziva na međunarodno pravo (poređenje sa Kosovom);
- Nikada zaboraviti NATO bombardovanje iz 1999.
- Srbija pod neopravdanim pritiskom EU i SAD;
- NATO krivac za eskalaciju krize u Ukrajini (Suverenisti, NADA);
- Srbija pokušana da bude ucenjena kako bi u svetlu novih dešavanja priznala nezavisnost Kosova (SNS).
- Politički protivnici kao NATO lobisti (Vulin - SNS)

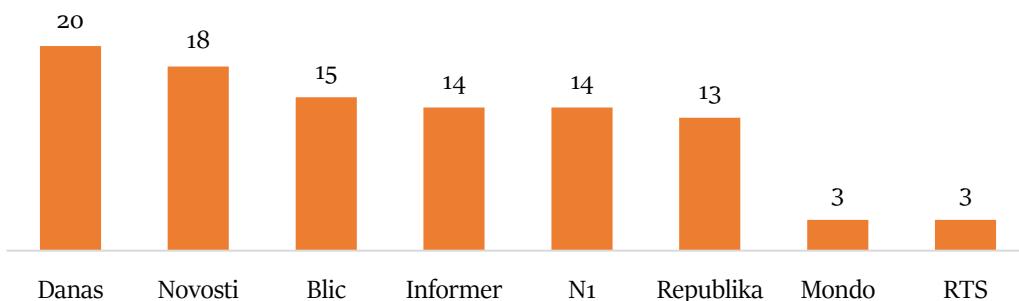
Analiza onlajn portala

Analiza je obuhvatila 8 onlajn portala koji su odabrani po različitim kriterijumima u pogledu svoje uredivačke politike i političke i ideološke afilijacije. **Posmatrani portalni su sledeći: Blic, Danas, N1, Mondo, Večernje novosti, Informer, Republika i RTS.** Cilj analize nije bio da prikaže reprezentativnu sliku medijskog izveštavanja o ukrajinskom sukobu, već da pokaže koji izborni akteri su bili prisutni u medijima u kontekstu ove teme, sa kakvim sentimentima prema različitim međunarodnim akterima i uz koje narative. Od aktera su posmatrane sve izborne liste za parlamentarne izbore, kao i predsednički kandidati koji su vezivani za adekvatne parlamentarne liste koje su ih podržale.

Ukupan broj relevantnih tekstova u kojima izborni akteri iznose svoje viđenje ukrajinskog sukoba i širih međunarodnih okolnosti iznosi 301. Od toga, 160 je objavljeno u poslednjoj nedelji februara (53%), a 143 u poslednjoj nedelji marta (47%), što je gotovo ravnomerna distribucija. Za analizu su korišćeni tagovi iz četiri kategorije ili „korpe“. Tekstovi su najpre filtrirani u skladu sa tim da li sadrže stav određenih izbornih aktera (moguće jedan ili više tagova po tekstu). Potom, ustanovljena je dominantna tema (jedan tag po tekstu). Treća grupa tagova sastoji se od sentimenata prema međunarodnim akterima koji mogu biti pozitivni, neutralni i negativni (jedan ili više tagova). Naposletku, dodatni opcioni tag „sankcije“ stavljao se na tekstove u kojima je bilo reči o odnosu Srbije prema sankcijama koje su uvedene Rusiji zbog agresije na Ukrajinu.

Medijski sadržaj koji je bio predmet istraživanja, u periodu od 22. februara do 28. februara, kao i od 25. marta do 31. marta, a koji se ticao situacije u Ukrajini i odnosa Srbije prema novonastaloj krizi, pružio je nekoliko nalaza.

Grafikon 1.1. Udeo portala u relevantnom medijskom sadržaju o ukrajinskom sukobu (u %)

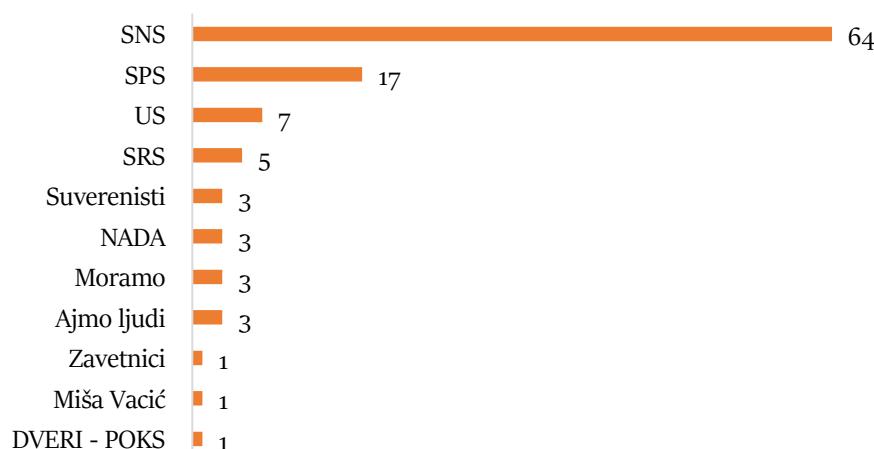

Najpre, treba poći od zastupljenosti portala koji su se u posmatranom periodu bavili ovom temom. Tu prednjači portal **Danas** koji je bio zastupljen u **20%** celokupnog analiziranog sadržaja na temu stavova izbornih aktera prema sukobu u Ukrajini. Nakon njega, na drugom mestu našao se portal

Novosti sa 18%, pa portal **Blic** sa 15%. **Informer** i **N1** dele sledeće mesto, sa 14% udela u analiziranom sadržaju koji se ticao Ukrajine. Portal **Republika** bio je zastupljen sa 13% u celokupnom sadržaju, dok su najmanje na ovu temu bili „aktivni“ portali **Mondo** i **RTS**, sa po 3% udela.

Sledeći podatak koji je analiza medijskog sadržaja pružila tiče se udela određenih lista ili predsedničkih kandidata u analiziranom sadržaju za poslednju nedelju februara kada je došlo do sukoba u Ukrajini, kao i za poslednju predizbornu nedelju, od 25. do 31. marta.⁴ Istraživanje je pokazalo da su akteri liste **Zajedno možemo sve - funkcioneri Srpske napredne stranke i predsednički kandidat Aleksandar Vučić** bili zastupljeni u čak dve trećine analiziranog sadržaja – 64%. Na drugom mestu, našla se lista **Socijalističke partije Srbije** sa zastupljeničću od 17% u ukupnom sadržaju koji se odnosio na sukob u Ukrajini. Sa 7% zastupljenosti izdvaja se **Ujedinjena Srbija**, a za njima sledi **Srpska radikalna stranka** sa 5% udela u relevantnom medijskom sadržaju. **Liste Suverenisti, NADA, Moramo i Ajmo ljudi** imaju jednak procenat udela u ukupnom medijskom sadržaju koji se ticao ove teme – po 3%. U 1% udela našle su se liste **Zavetnici, DVERI - POKS** i izjave predsedničkog kandidata **Miše Vacića**. Lista oko SNS je u svakom mediju bila najzastupljenija kada je u pitanju posmatrana tema, što nije iznenadujuće, s obzirom da državni funkcioneri nisu mogli da zaobiđu ovu temu u kontekstu određivanja Srbije prema datoј krizi. Ipak, treba primetiti da *dok su Danas, N1, Blic i donekle RTS imali nešto raznovrsniju zastupljenost različitih aktera, ostali mediji (Novosti, Republika, Informer, Mondo) su gotovo isključivo prostor davale vladajućim SNS i SPS*.

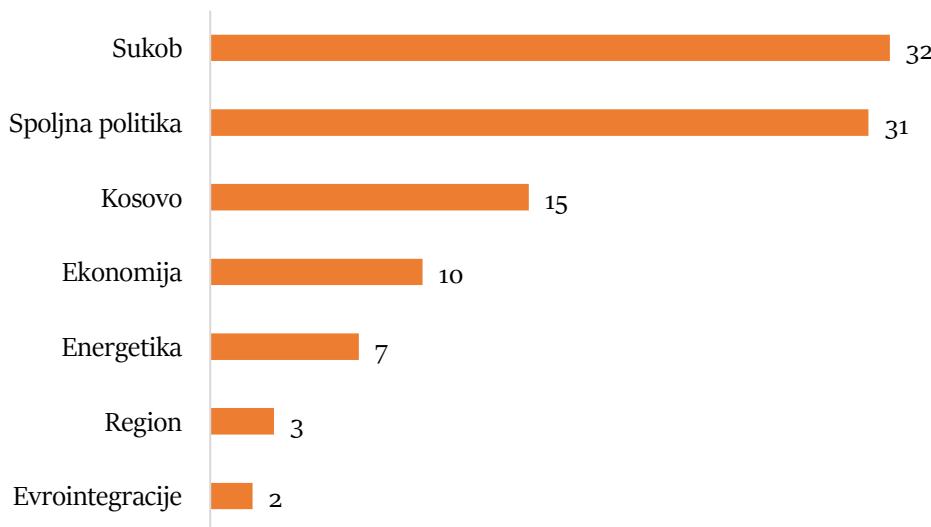
Grafikon 1.2. Udeo lista/kandidata u relevantnom medijskom sadržaju o ukrajinskom sukobu (u %)

⁴ Treba napomenuti da se često dešavalо da u sklopu istog teksta bude prisutno više aktera/funkcionera pomenutih listi, te iz tog razloga ovako izračunati udeli ne daju ukupnu vrednost od 100%, što se može uočiti na grafikonu ispod.

Podatak do kojeg se došlo analizom relevantnog medijskog sadržaja u posmatranom periodu jeste i da je **najzastupljenija tema u obrađenim tekstovima bila vezana direktno za sukob Rusije i Ukrajine i rat - 32%**. Na drugom mestu, kao najzastupljenija tema našla se spoljna politika Srbije, odnosno njeno međunarodno pozicioniranje u novonastaloj situaciji i krizi uslovljenoj ratom u Ukrajini - 31%. Sa 15% uvela u analiziranim tekstovima u posmatrane dve nedelje, našla se tema **Kosova**, budući da je sukob u Ukrajini, odnosno pitanje Donecka i Luganska bilo prilika da se ponovo pokrene rasprava o načinu na koji je Kosovo proglašilo nezavisnost od Srbije. U **10% tekstova**, dominantna tema bila je **ekonomija** i ekonomske implikacije po Srbiju zbog ovog sukoba, odnosno porast inflacije i poskupljenja kao posledica situacije u Ukrajini. **Energetika**, tačnije kriza u nabavci energenata kao rezultat novonastale situacije u Evropi, bila je **centralna tema u 7% tekstova** koji su bili predmet analize. Kao dominantna tema **region** se našao u svega **3%** analiziranih tekstova, to su oni tekstovi koji su se ticali promena u odnosima među državama regionala. **Evrointegracije** i pitanje evropskog puta u Srbije u aktuelnoj situaciji bilo je dominantna tema u **2% tekstova**.

Grafikon 1.3. Dominantne teme u analiziranom medijskom sadržaju o ukrajinskom sukobu (u %)

U nešto više od trećine tekstova (35%), pored dominantne teme provlačilo se i pitanje mogućeg uvođenja sankcija Rusiji od strane Srbije. U analiziranom periodu, politička klima je bila takva da su predstavnici izbornih lista bili u najvećem broju slučajeva protiv uvođenja sankcija Rusiji, dok je deo aktera izražavao neutralan stav prema ovoj temi. U posmatranom periodu niko od aktera nije eksplicitno navodio uvođenje sankcija Rusiji kao nešto što Srbija mora odmah da preduzme. Tekstovi u kojima sejavljala tema sankcija su u najvećem broju slučajeva bili oni tekstovi koji su za dominantnu temu imali spoljnu politiku.

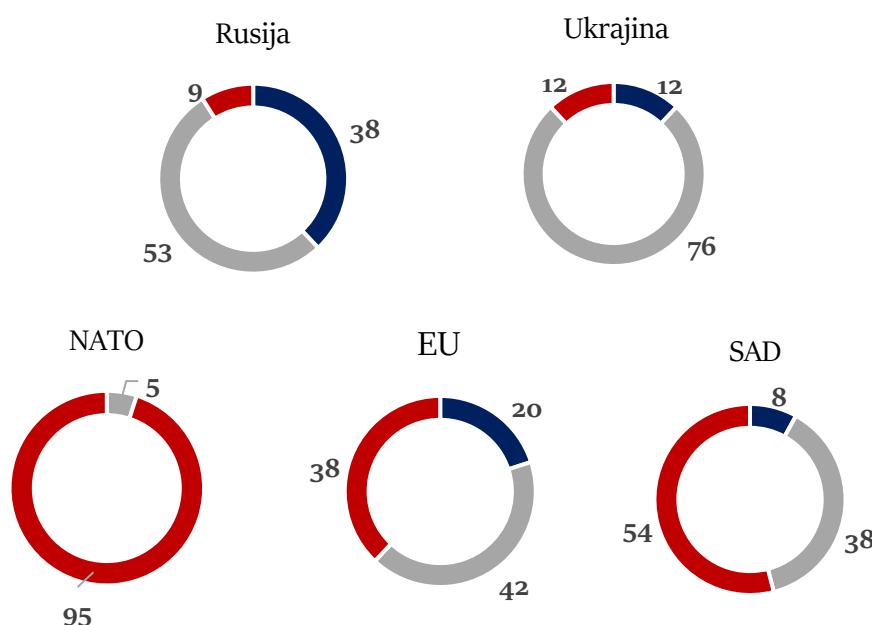
Sentimenti prema međunarodnim akterima - portali

Sentimenti koji su prisutni u stavovima predstavljenim u medijima od strane izbornih aktera, a koji se tiču međunarodnih okolnosti u kontekstu ukrajinskog sukoba, razlikuju se prema različitim listama i političkim grupacijama. Na grafikonu 1.4 su predstavljeni zbirni sentimenti svih lista koji su se našli u medijima u poslednjim nedeljama februara i marta.

Od relevantnih međunarodnih aktera, najveći broj tekstova vezan je za Rusiju – 207. Oko polovine tekstova sa stavovima izbornih lista u kojima se pominje Rusija je prema ovoj zemlji neutralno, a bezmalo 38% pozitivno, što za poznavaoce stranačkog sistema Srbije nije iznenadjujući, ali jeste visok procenat, uzimajući u obzir da je Rusija agresor u ovom sukobu. U preostalih 9% tekstova Rusija je pomenuta uz negativni sentiment.

- **Pozitivni sentimenti** su posebno zastupljeni kod SRS i Zavetnika (svi tekstovi u kojima su predstavljeni stavovi ovih stranaka), potom kod koalicije Dveri-POKS (3 od 4 tekstova), koalicije NADA (70%), SPS (54%), a u određenoj meri su prisutni i u retorici predstavnika SNS (12%);
- **Negativni sentimenti** vezani za Rusiju su najprisutniji kod tekstova u kojima se navode stavovi liste Ajmo ljudi (80%), Moramo (70%) i US (40%).

Grafikon 1.4. *Sentimenti prema međunarodnim akterima – plavom su označeni pozitivni, sivom neutralni, a crvenom negativni sentimenti (u %)*

Ukrajina kao centralni akter u sukobu je pomenuta u 163 teksta. Sentimenti su predominantno neutralni i izbalansirani – u čak 76% slučajeva ona je pomenuta u neutralnom kontekstu, a u po 12% u pozitivnom i negativnom.

- **Pozitivne sentimente** prema Ukrnjini u kontekstu sukoba u medijima su iznosili (ili bili navođeni) predstavnici Moramo (60%), Ajmo ljudi (50%) i US (30%);
- **Negativne sentimente** su podsticali Miša Vacić (2 od 3 teksta), SRS (21%) i u manjoj meri SNS (7%).

Posle protagonista sukoba – Rusije i Ukrajine, najčešće se pominjao **NATO**, u 85 tekstova. Apsolutno predominantni sentiment je negativni – NATO se pominjao gotovo isključivo u negativnom kontekstu, bilo u kontekstu podsećanja na bombardovanje SRJ 1999. godine i situacije sa Kosovom, bilo u kontekstu eskalacije same krize u Ukrnjini.

- **Negativni sentimenti** prema NATO su promovisani od strane desnih, ali i vladajućih stranaka. Dveri su u 3 od 4 relevantna teksta podsticali ovakve sentimente, Suverenisti u 6 od 10, NADA u 3 od 10, a SRS u 3 od 14. Kada su u pitanju stranke vlasti, u skoro trećini tekstova sa SPS-om kao protagonist je takođe u znaku negativnog sentimenta. Takođe, stožer vlasti - SNS je u bezmalo četvrtini svih svojih nastupa u medijima vezanih za sukob ili međunarodne odnose u širem smislu širio negativan sentiment prema NATO (48 tekstova na portalima).

Evropska unija je pomenuta u 60 tekstova. Sentimenti su u pogledu ovog aktera podeljeni – najviše je neutralnih (42%), ali uz visok ideo negativnih (38%), dok je jedna petina pozitivna.

- **Pozitivni sentimenti** prema EU se vezuju za liste Ajmo ljudi (60%), Moramo (40%), US (20%), a tek u 3 od 192 teksta u kojima su stranački ili državni funkcioneri iz SNS protagonisti se ovakav sentiment podsticao.
- **Negativni sentimenti** kada je u pitanju EU promovisani su od strane desnih lista – Zavetnici (2 od 3 teksta) Suverenisti (50%), Dveri (1 od 4), NADA (2 od 10), SRS (2 od 14), a takvi sentimenti su postojali i u tekstovima vezanim za SPS (8 od 52, odnosno 15%)

Sjedinjene Američke Države kao zaseban akter se pominja u tek nešto više od 20 tekstova, a predominantni sentiment je negativan, pre svega kao oštar odgovor predstavnika vlasti ambasadoru SAD na Kosovu, koji je za vlast u Srbiji naveo da se opredelila za Rusiju u ovom sukobu, ali i zbog „neprincipijelnosti“ kada su u pitanju sa jedne strane Kosovo, a sa druge Donjeck i Lugansk. Pored ovih, pominja se i **Zapad** kao kolektivni termin, i to uglavnom u negativnom kontekstu – od strane desnih lista, ali i predstavnika vlasti.

U tabeli ispod predstavljeni su nalazi **ukrštanja pozitivnih i negativnih sentimenata sa dominantnim temama tekstova**. Tekstovi sa proruskim sentimentom su prevashodno vezani za spoljnu politiku u širem smislu u datom kontekstu, a pored toga i za sam sukob, kao i za pitanje Kosova. Sa druge strane, antiruski sentiment se predominantno poklapao sa temom oružanog sukoba, što je obuhvatalo osudu ruske agresije. Upravo je to i tema na kojoj se uglavnom zasnivao proukrajinski sentiment, dok se antiukrajinski uglavnom povezivao sa Kosovom, odnosno „licemernim“ izostankom jasne ukrajinske osude NATO agresije i odvajanje Kosova od Srbije. Negativni sentiment prema NATO se bazirao na istim temama na kojima je zasnovan i proruski stav, a to su spoljna politika, ukrajinski sukob i pitanje Kosova. Pro-EU retorika vezivana je za ukrajinski sukob i spoljnu politiku, a anti-EU prevashodno na spoljnoj politici, odnosno da Srbija ne treba da se oslanja na EU. Konačno, negativni sentiment prema Zapadu kao celini vezivao se uglavnom za Kosovo i spoljnu politiku.

Tabela 1.1 – Pozitivni i negativni sentimenti prema dominantnim temama (u %)

	Rusija		Ukrajina		NATO	EU		SAD		Zapad
	pro	anti	pro	anti	anti	pro	anti	pro	anti	anti
Ekonomija	3	0	0	0	6	8	8	0	0	0
Energetika	10	0	0	12	1	8	4	0	7	11
EU integracije*	4	0	0	0	0	8	13	0	0	0
Kosovo	19	5	0	53	23	0	17	0	43	45
Region	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Spoljna politika	44	15	21	29	36	38	46	0	21	37
Sukob	20	80	79	6	31	38	13	100	29	8
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Sankcije	59	55	37	35	32	38	46	100	21	66

*Treba imati u vidu da svega 5 tekstova ima evointegracije Srbije za primarnu temu

Treba primetiti i da su sankcije najčešće pominjane u tekstovima koji imaju antizapadni (66% od svih tekstova sa ovim sentimentom) i proruski sentiment (59%). Jasno, u ovakvim tekstovima su izborni akteri izražavali protivljenje sankcijama. Mada su sankcije pominjane i u 55% tekstova koji imaju antiruski sentiment, nijedan politički akter se tokom izborne kampanje nije

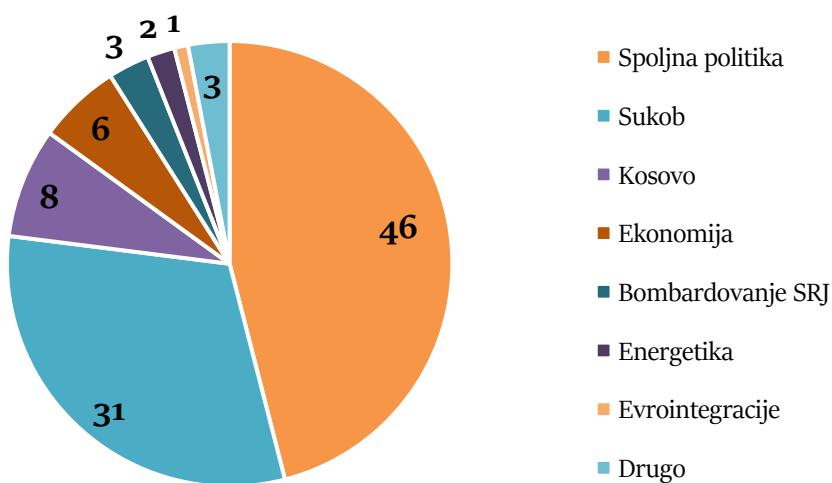
eksplicitno odredio da je za uvođenje sankcija. Deo njih je jasno osudio agresiju, izrazio puno saosećanje za poziciju Ukrajine, ali je izrazio sumnju u sankcije kao adekvatan odgovor. Na primer, Boris Tadić (Ajmo ljudi) i Zdravko Ponoš (US) govorili su da su principijelno protiv sankcija, jer one, po njima, ne postižu željeni efekat, a dovode do siromašenja običnih ljudi.

Izborna kampanja na Fejsbuku u kontekstu ukrajinske krize

U skladu sa analizom stavova predstavljenih u medijima, analizirane su i fejsbuk objave izbornih aktera u periodu od 22. do 28 februara i od 25. do 31. marta. Fejsbuk stranice koje su bile obuhvaćene analizom kao relevantne su zvanične stranice koalicija, stranaka ili pokreta koji su učestvovali na izborima, kao i najistaknutijih ličnosti ispred lista. Zbirno, relevantne stranice poslednje nedelje februara, u kojoj je Rusija izvršila invaziju, imale su 1.056 objava, od čega je 68 bilo relevantno za ukrajinsku krizu i sukob ili šire međunarodne odnose u datom kontekstu (6,4%). Kada je u pitanju poslednja nedelja marta i završnica izborne kampanje, na posmatranim stranicama napravljeno je 1.688 objava, a za analizu je relevantno 45 (2,7%). **Treba primetiti da je u poslednjoj nedelji kampanje pojačana aktivnost izbornih aktera na Fejsbuku, ali da je interesovanje za ukrajinski sukob opalo – ne samo procentualno, već i u absolutnom smislu.**

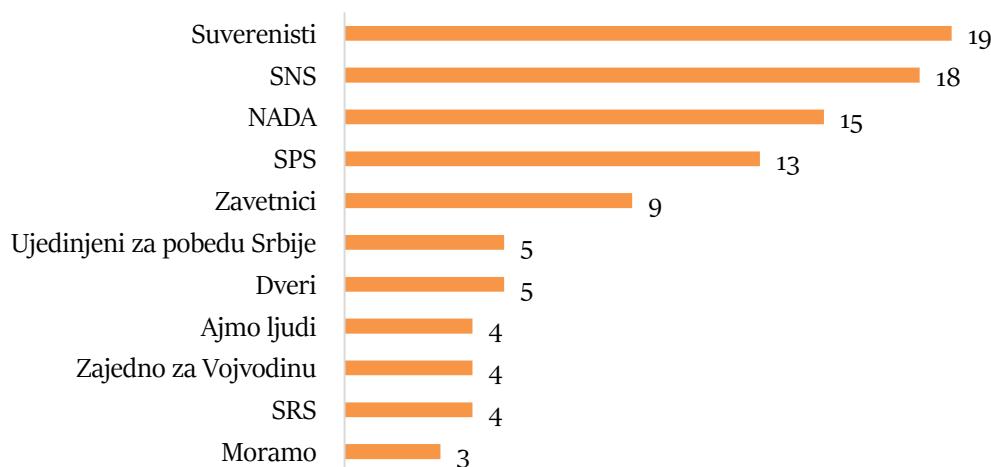
Među 113 relevantnih objava, **najveći udio (skoro polovina) ticao se spoljne politike u širem smislu** – na koji način bi Srbija trebala da se postavi u odnosu prema različitim međunarodnim akterima. Oko trećine objava tiče se direktno **sukoba u Ukrajini**. Mimo ove dve očekivane teme, 8% objava povezivalo je ukrajinski sukob sa situacijom na **Kosovu**. Pored toga, u manjem udelu referisalo se, opadajućim redom, na ekonomske posledice, bombardovanje SRJ od strane NATO 1999. godine, energetske posledice i evrointegracije u datom kontekstu. Dok je poslednju nedelju februara obeležilo natprosečno bavljenje samim sukobom, ali i povezivanjem slučaja otcepljenja Kosova sa otcepljenjem Donjecka i Luganska, u poslednjoj nedelji marta se fokus snažno pomerio u korist spoljнополитичке pozicije Srbije u novonastalim okolnostima (sa 34% u februaru na 64% u martu).

Grafikon 2.1 – Dominantna tema u objavama (u %)

Izborna lista koja se najviše bavila ukrajinskim sukobom i (pre svega) širim međunarodnim okolnostima jesu Suverenisti. Na drugom mestu je lista oko SNS, ali treba naglasiti da je ova tema značajno zastupljena pre svega zbog natprosečnog interesovanja stranica SPO i Vuk Drašković za ovu temu, koji su mali koalicioni partner ove liste. Ako bi se ove dve stranice isključile, lista oko SNS bi umesto 20 relevantnih objava imala svega 9 (odnosno 8%). Ovom temom su se kroz svoje objave u većoj meri bavile i liste NADA, SPS i Zavetnici. Treba primetiti da, **uz izuzetak SPO koji je negovao kritički stav prema Rusiji i pozitivan prema Zapadu i same stranice SNS i njenih lidera koje su uglavnom bile neutralne, ostale liste koje su se u većoj meri bavile ovom temom su uglavnom plasirale proruske poruke.**

Grafikon 2.2. Zastupljenost lista u objavama relevantnim za ukrajinski sukob (u %)

Pored dominantne teme i liste, posebno su ispraćene objave u kojima se pominje pitanje sankcija Rusiji zbog invazije. **U 31 objavi pomenute su sankcije (27%).** Iako se tema sankcija u javnosti aktuelizovala tokom aprila i maja, zanimljiv je nalaz da se ta tema u poslednjoj nedelji februara više pominjala od strane samih lista, kroz FB objave (19), nego krajem marta. Sve pomenute objave, uz izuzetak dve vezanih za SPO, protive se uvođenju sankcija Rusiji. Najčešće su se ovom temom bavili Zavetnici, ali i Suverenisti, Dveri, NADA i SPS, a kroz jednu objavu i SRS.

Sentimenti prema međunarodnim akterima – FB

Ukrajina

Uopšteno, sentimenti prema Ukrajini u posmatranim objavama su ***dominantno neutralni*** – u kontekstu sukoba, ali bez nekog predznaka. Objave koje nedvosmisleno osuđuju agresiju i izražavaju saosećanje i podršku Ukrajini i njenom narodu prisutne su na stranicama liste US (4 objava), Moramo (3), ZZV (2), SPO (2) i Ajmo ljudi (1). Jedina objava koja sadrži antiukrajinski sentiment je na stranici Živim za Srbiju (lista Suverenisti), u kojoj se osporava teritorijalni integritet Ukrajine.

Rusija

Većina objava (57%) koje pominju Rusiju imaju ***pozitivan sentiment*** prema ovoj državi, 17% je neutralno, dok je preostalih 26% kritički orijentisani prema Rusiji i otvoreno kritikuju agresiju. Proruski sentiment je bio zastupljen na stranicama koalicije NADA (10 objava), Zavetnika (8), Dveri (5), SRS (4), Suverenista (3) i SPS (1). Antiruski sentiment je posebno bio zastupljen kod stranica vezanih za SPO (8), ali i kod ZZV (4) i jedna objava na stranici PSG, koji je deo US.

EU

Mada je fokus na EU bio nešto manji u poređenju sa Ukrajinom i Rusijom, najveći broj posmatranih objava ima ***negativan sentiment*** (čak 72%). U negativnom sentimentu se posebno ističe lista Suverenisti (13 objava), a potom Zavetnici (5), SRS (2) i Dveri (1). U neutralnom kontekstu EU se pomenula samo jednom na stranici Aleksandar Vučić (SNS), a u pozitivnom na stranicama oko SPO (4), US, Ajmo ljudi i SNS (po 1).

SAD

Ukupno je 11 objava koje su se ticale SAD. Od toga, 6 ima **negativan sentiment**, a to su stranice lista NADA (5) i Suverenisti (1). Neutralnih je bilo 2 i oba su na stranicama SNS, a 3 pozitivno sa stranica vezanih za SPO.

NATO i „Zapad“

Sentimenti vezani za NATO su predominantno **negativni** i prisutni pre svega na stranicama SPS (10), Suverenista (8), NADA (7), Zavetnika (3), ali i SNS i Ajmo ljudi (po 1). Jedina objava neutralnog karaktera tiče se pominjanja NATO od strane kandidata za predsednika ispred US, Zdravka Ponoša. U pozitivnom kontekstu ovaj savez je pomenut u 4 objave na stranicama oko SPO. Referenca na Zapad kao kolektiv više zemalja postojala je isključivo uz negativni predznak, i to kod koalicije NADA (4), Suverenisti (2) i Dveri (1).

Kada se porede dva posmatrana perioda (poslednje nedelje februara i marta), treba primetiti sledeće trendove: (1) kao što je već navedeno, broj objava o sukobu i novonastalom međunarodnom kontekstu opao je krajem marta o odnosu na kraj februara; (2) izuzetak su EU i NATO – ova dva aktera su krajem marta i više puta pominjana u objavama; (3) najveći pad u fokusu na pojedinačnog aktera primetan je kod *Ukrajine* – sa 25 na 4; (4) pad u „pro“ i rast u „anti“ sentimentu od februara ka martu može se uočiti kod *Rusije i EU*. Ovakvi nalazi ukazuju na promenu fokusa i na druge teme u završnici izborne kampanje. Takođe, fokus se sa same *Ukrajine* pomerio ka međunarodnim okolnostima i poziciji Srbije u sukobu koji se sve više počeo posmatrati kao borba Zapada i Rusije. Upravo zato su se EU i NATO i više pominjali u poslednjoj nedelji marta – uglavnom u negativnom kontekstu od strane desno i proruski orijentisanih lista.

Treba imati i u vidu da svaka od relevantnih objava ima svoj **doseg, broj interakcija i (ako je video format) pregleda, kao i performanse u poređenju sa drugim objavama posmatrane stranice**

(natprosečni rezultat).⁵ Od 113 objava, 69 njih (odnosno 61%) ima natprosečnu pažnju na posmatranim stranicama. Najveći *natprosečni rezultat* iznosi 10x i vezuje se za objavu na stranici Vuk Drašković, koja se sastoji od video zapisa gostovanja Milana Uroševića, člana Predsedništva SPO, na TV Hepi, a koji je kritikovao rusku agresiju na Ukrajinu. Ova objava ima 4.596 reakcija i 145.982 ukupnih pregleda. Međutim, kao što je naglašeno, natprosečni rezultat objave se poredi sa objavama sa iste stranice, ali to ne znači nužno da ova objava ima i apsolutno gledano najveći broj reakcija i pregleda. U tabeli ispod se može naći 10 objava sa najvećim brojem interakcija.

Tabela 2.1. Deset objava sa najvećim brojem interakcija

Stranica	Datum	Tema	Sentiment	Natpr. rezultat	Interakcije
Aleksandar Vučić	25.2.22	Sukob	ua-neutral	1,31	5.441
Vuk Drašković	27.3.22	Sukob	rus-anti	10,01	4.596
Zdravko Ponoš	22.2.22	Spoljna politika	nato-neutral	2,81	4.325
Aleksandar Vučić	24.2.22	Sukob	ua-neutral	-1,2	3.466
Marinika Tepić	24.2.22	Sukob	ua-pro	1,93	3.217
Milica Đurđević	22.2.22	Spoljna politika	rus-pro, eu-anti	1,31	2.725
Srpska napredna stranka	25.2.22	Sukob	ua-neutral, rus-neutral	4,04	2.438
Aleksandar Vučić	24.2.22	Spoljna politika	sad-neutral, eu-neutral	-1,8	2.318
Saša Radulović	25.2.22	Sukob	zapad-anti, nato-anti, rus-neutral, ua-neutral	6,59	2.148
Srpska napredna stranka	31.3.22	Sukob	ua-neutral	3,03	2.097

⁵ Doseg (reach) se odnosi na broj korisnika do kojeg je sadržaj došao. Interakcije (interactions) predstavljaju zbir svih vrsta reakcija (lajkovi i sl.), komentara i deljenja na jednoj objavi. Ukupni pregledi (total views) predstavljaju koliko je puta pogledan neki video kako na originalnoj stranici na kojoj je neka objava postavljena, tako i od deljenja na privatnim profilima i drugim stranicama. Natprosečni rezultat (overperforming score) je metrika Mete kojom se pokazuje u kojoj meri je neka objava iznad ili ispod proseka po interakcijama u odnosu na druge objave posmatrane stranice.

Od 10 objava sa najvećim brojem interakcija, čak 6 (uključujući i prve dve) pripada stranicama vezanim za listu SNS – Aleksandar Vučić, Srpska napredna stranka i Vuk Drašković. To ne treba da iznenađuje, s obzirom na činjenicu da stranice SNS i njenih lidera imaju veliki broj pratilaca, ali i da je ova lista, u poređenju sa drugim, ubedljivo najviše novca potrošila na promociju svojih sadržaja na FB. Posmatranih 6 objava su uglavnom neutralnog karaktera, uz izuzetak objave na stranici Vuka Draškovića, koja je kritički orijentisana prema ruskoj invaziji. **Dve objave vezuju se za koaliciju US – Zdravko Ponoš i Marinika Tepić.** Objava na prvoj stranici sadrži neutralan sentiment o NATO, dok se na drugoj izražava saosećanje sa ukrajinskim narodom koji je pod udarom rata i poziva na zaustavljanje vojnih sukoba. Proruski i anti-EU sentimenti su se mogli naći u objavi na stranici Milice Đurđević (Zavetnici) u kojoj se nacionalni interesi Srbije vezuju za Rusiju. U objavi na stranici Saša Radulović (Suverenisti) sadržani su negativni sentimenti prema NATO, ali i Zapadu uopšteno, u kojoj se ovi akteri krive za nedoslednost i eskalaciju krize.

Zaključak

Izborni akteri se, u odnosu prema sukobu u Ukrajini, mogu podeliti u dve načelne grupe – **jedna je pružala podršku i saosećanje sa položajem Ukrajine** i nju čine Moramo, US, Ajmo ljudi i manji akteri kao što su ZZV i SPO. **Oni nisu insistirali na ovoj temi tokom kampanje.** Uopšteno, ove liste vide evrointegracije kao prioritet Srbije i nisu u značajnoj meri promovisale negativne sentimente prema akterima sa Zapada. Nijedna od većih lista nije tokom kampanje pozvala na uvođenje sankcija Rusiji, sa izuzetkom SPO, malim partnerom vladajuće SNS. **Druga grupa je po svojim stavovima bila bliska stanovištu Rusije ili je bar pragmatično bila protiv bilo kakvog osuđivanja Rusije** – nju su činile desno orijentisane liste NADA, Dveri-POKS, Suverenisti, Zavetnici i predsednički kandidat Miša Vacić, ali u značajnoj meri i vladajući SPS. **Ova grupa izbornih aktera je više potencirala na ovoj temi od prve.** Sankcije su pominjali isključivo u negativnom kontekstu i protivili su im se. Proruski narativ bio je praćen i antizapadnim, a tek u maloj meri antiukrajinskim. **SNS je „negde između“** – nije podsticao jasne proruske sentimente, ali se aktivno protivio sankcijama; neretko je kritikovao Zapad za duple standarde i pravio paralelu između separatizma u Ukrajini i Srbiji (Kosovo); naposletku, isticao je podršku za teritorijalni integritet Ukrajine, a istovremeno je kritikovao da nije jasno osudila bombardovanje Srbije od strane NATO 1999. godine. Tek nakon izbora su određeni akteri koji su već i naginjali ka proukrajinskom sentimentu saopštili da su za (bar probrane) sankcije Rusiji – koalicije Moramo i US.

Određeni narativi koji su pratili pozitivne ili negativne sentimente su bili učestaliji i prisutni kod više aktera, a neki ređi i prisutni kod jednog aktera. **Česti narativi** su da je bilo kakvo *zameranje Rusiji nedopustivo*, s obzirom da je ona garant srpskih interesa, pre svega na Kosovu i šire u regionu; da *Srbija ne treba da se meša u sukob* dva bliska naroda; da se *teritorijalni integritet Ukrajine mora poštovati*, jer je to jedino dosledno iz perspektive međunarodnog prava; da je *Zapad nedosledan* kada brani teritorijalni integritet Ukrajine, ali ne i Srbije; i konačno, da je *Srbija pod neviđenim pritiskom Zapada* da uvede sankcije. Retki su narativi kao što su oni koji podvlače „diktatorski režim Putina“ kao problem ili da je ukrajinska vlast instalirana od strane Zapada nakon „Majdana“.

Suštinskih razlika u narativima u onlajn portalima sa jedne strane, i na FB sa druge strane – nema. Jedina očigledna razlika je u tome da su stranke desnice više od drugih zastupljene na FB u pogledu ove teme u odnosu na portale. Treba primetiti da je vladajući SNS bio drastično zastupljeniji od drugih u onlajn portalima, što je u određenoj meri i bilo očekivano, s obzirom da su državni funkcioneri morali da se odrede u ime države o stavu Srbije prema novonastaloj situaciji, ali to i govori da je prostor za druge aktere u medijima bio zatvoreniji, pogotovo u pojedinim medijima.